

Ścieżka edukacyjna – prawo konstytucyjne

REDAKCJA NAUKOWA

Piotr Czarny
Paweł Daroszewski

AUTORZY OPRACOWANIA

Piotr Czarny, Paweł Daroszewski, Wojciech Firek,
Marcin Hamielec, Paulina Jabłońska, Karolina Kaliszewska,
Kinga Liszka, Sara Pacholec, Daria Trzeszczkowska

KRAKÓW 2023

Ścieżka edukacyjna – prawo konstytucyjne

REDAKCJA NAUKOWA

Piotr Czarny

Paweł Daroszewski

AUTORZY OPRACOWANIA

Piotr Czarny, Paweł Daroszewski, Wojciech Firek,
Marcin Hamielec, Paulina Jabłońska, Karolina Kaliszewska,
Kinga Liszka, Sara Pacholec, Daria Trzeszczkowska

RECENZENCI

prof. dr hab. Marek Chmaj

Dr Bogumił Naleziński

KOORDYNATOR WYDANIA

Adrian Gorgosz

KOREKTA JĘZYKOWA

Aleksandra Łozińska

SKŁAD I OPRACOWANIE GRAFICZNE

Aleksandra Winiarska

OKŁADKA

Małgorzata Grześków-Gorgosz

Copyright by AT Wydawnictwo, Authors & Editors

All rights reserved

ISBN 978-83-66445-29-1

Publikacja została sfinansowana ze środków
Priorytetowego Obszaru Badawczego Heritage
w ramach programu „Inicjatywa Doskonałości – Uczelnia Badawcza”
w Uniwersytecie Jagiellońskim

AT Wydawnictwo
www.atwydawnictwo.pl

Spis treści

WSTĘP	7
ŚCIEŻKI PRAWA KONSTYTUCYJNEGO	
POZIOM I. SZKOŁA PODSTAWOWA	9
POZIOM II. LICEUM, POZIOM PODSTAWOWY	39
POZIOM III. LICEUM, POZIOM ROZSZERZONY	157
BIBLIOGRAFIA	333

Wstęp

Hasło „edukacja konstytucyjna” funkcjonuje w Polsce przede wszystkim w dwóch kontekstach. Z jednej strony, zwłaszcza w literaturze prawniczej, podkreśla się, że każda konstytucja, aby spełniać właściwie swoją rolę fundamentu państwa, musi być zakorzeniona w świadomości społecznej. Jeśli tak nie jest, nawet najlepsze regulacje dotyczące zasad ustrojowych, procesu sprawowania władzy, systemu źródeł prawa oraz praw i wolności jednostki mogą zostać łatwo pozbawione istotnego znaczenia. Z drugiej strony, opierając się m.in. o wyniki badań socjologicznych, zauważa się, że dla znacznej części polskiego społeczeństwa ustawa zasadnicza – i jej ścisłe przestrzeganie – nie jest kwestią newralgiczną; znajomość jej postanowień jest stosunkowo niewielka, a jej znaczenie w życiu zwykłego obywatela postrzegane jest jako dosyć nikłe. To właśnie przede wszystkim do zmniejszenia tego widocznego dysonansu między założeniami teoretycznymi a rzeczywistością społeczną ma zatem przyczynić się edukacja konstytucyjna. Nie można jednak zaprzeczyć, że obok podstawowego dydaktycznego ma ona również cel perswazyjny: ma bowiem przekonać do uznania znaczenia konstytucji w życiu społecznym i politycznym oraz akcentować, że przestrzeganie ustawy zasadniczej stanowi istotną wartość.

Nie trzeba też chyba nikogo przekonywać, że największe znaczenie ma edukacja konstytucyjna wśród młodzieży, a więc osób, które pełnią praw obywatelskich uzyskały niedawno lub uzyskają w najbliższych latach. Trudno również wyobrazić sobie pominięcie jej w nauczaniu szkolnym, chyba że dąży się do obalenia obowiązującej Konstytucji i kwestionuje wartości, na których się ona opiera. Co więcej, współcześnie edukacja taka jest tym istotniejsza, że polska ustawa zasadnicza ma już ponad ćwierć wieku, a więc części młodych ludzi może wydawać się czymś przestarzałym i obcym, narzuconym przez starszych. A przecież sami autorzy Konstytucji RP wspominają w Preambule, że tworząc ją myśleli również o przyszłych pokoleniach. Wreszcie, nie można też tracić z pola widzenia faktu, że wbrew pozorom Konstytucja RP nie jest aktem prawnym prostym w interpretacji, i sama lektura jej tekstu bez odpowiedniego przygotowania prowadzić może do mylnych wniosków, czego przykłady bardzo często zauważyć można w środkach społecznego przekazu.

Założeniem niniejszego opracowania, powstałego w odpowiedzi na powyższe problemy, jest nie tylko przekazanie uczniom i nauczycielom wiedzy o najważniejszych zagadnieniach prawa konstytucyjnego dostosowanej do poszczególnych

poziomów edukacji, ale przede wszystkim dostarczenie materiału do powtórzenia i utrwalenia wiadomości na ten temat w formie różnego rodzaju zadań, które mogą być wykonywane zarówno indywidualnie, jak i zbiorowo. Adresowane jest ono przede wszystkim do tych uczniów, którzy ze względu na własne zainteresowania albo czekające ich wymagania egzaminacyjne chcą bliżej poznać problematykę konstytucyjną. Materiał został ujęty w trzech blokach (szkoła podstawowa, liceum poziom podstawowy, liceum poziom rozszerzony). Oznacza to, że w treści opracowania pojawiają się pewne powtórzenia; ich obecność uzasadniona jest jednak dążeniem do objęcia kręgiem jego adresatów uczniów (i nauczycieli) szkół zarówno podstawowych, jak i średnich.

Niniejsza publikacja różni się istotnie od innych pokrewnych pozycji – w szczególności podręczników szkolnych – również gronem autorów. Są nimi bowiem studenci prawa wyższych lat studiów i doktoranci związani z Kołem Naukowym Prawa Konstytucyjnego Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa: organizacji działającej na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1851 r. Z jednej strony są oni już przygotowani pod względem merytorycznym, z drugiej zaś mają jeszcze świeżo w pamięci swoją edukację szkolną, dzięki czemu ich rozważania zostały napisane w sposób zrozumiały dla uczniów – ich młodszych kolegów. Między innymi z tego też względu projekt został przyjęty do realizacji i sfinansowany przez Uniwersytet Jagielloński jako element społecznego oddziaływania Uczelni. Książka napisana została przy uwzględnieniu stanu prawnego na koniec 2023 r.

Na zakończenie należy także wyrazić podziękowania dla krakowskiego Stowarzyszenia Demokracja w Praktyce za pomoc przy tworzeniu projektu, który doprowadził do powstania niniejszej książki, oraz dla pracowników naukowo-dydaktycznych Katedry Prawa Konstytucyjnego UJ, którzy podjęli się lektury wstępnych wersji poszczególnych rozdziałów.

ŚCIEŻKA PRAWA KONSTYTUCYJNEGO

POZIOM I. SZKOŁA PODSTAWOWA

1. Rzeczpospolita Polska.....	11
1.1. ZASADY USTROJOWE.....	11
1.3. TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY.....	18
1.4. PODZIAŁ WŁADZY.....	19
1.5. RADA MINISTRÓW (RZĄD).....	20
1.6. OBYWATELSTWO	21
1.7. MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE	22
2. Prawa i wolności konstytucyjne.....	23
2.1. HISTORYCZNY ROZWÓJ PRAW CZŁOWIEKA.....	23
2.2. GENERACJE PRAW CZŁOWIEKA.....	24
2.3. PRAWA A WOLNOŚCI.....	24
2.4. KONSTYTUCYJNE PRAWA I WOLNOŚCI	26
2.5. ZASADA OCHRONY GODNOŚCI CZŁOWIEKA.....	27
2.6. OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA	29
2.7. INSTYTUCJE OCHRONY PRAW CZŁOWIEKA.....	29
2.8. WOLNOŚĆ SŁOWA.....	31
3. Karty pracy	33
4. Klucz odpowiedzi	38